

## RAQAMLI AXBOROT TIZIMLARI ORQALI AHOLINING MOLIYAVIY SAVODXONLIGINI OSHIRISH VA BYUDJET-SOLIQ TIZIMI SHAFFOFLIGINI TA'MINLASH

**Z.M.Gaibnazarova**

*“Raqamli iqtisodiyot” kafedrası mustaqil izlanuvchisi,  
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti*

**Annotatsiya** – Mazkur maqolada raqamli axborot tizimlari orqali aholining moliyaviy savodxonligini oshirish hamda byudjet-soliq tizimi shaffofligini ta'minlash masalalari yoritiladi. Raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi fuqarolarning moliyaviy bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish, moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish hamda davlat moliya tizimining ochiqligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, raqamli platformalar va ochiq ma'lumotlar tizimlari orqali moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Byudjet va soliq tizimida shaffoflikni oshirishda raqamli infratuzilmaning o'rni ko'rsatilib, moliyaviy axborotlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan takliflar keltiriladi.

**Kalit so'zlar:** moliyaviy savodxonlik, raqamli axborot tizimlari, raqamli iqtisodiyot, byudjet-soliq tizimi, shaffoflik, ochiq ma'lumotlar, raqamli infratuzilma, elektron xizmatlar, moliyaviy boshqaruv.

So'nggi yillarda dunyo iqtisodiyotida raqamli transformatsiya jarayonlari jadallashib, iqtisodiy va ijtimoiy sohalarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalanilmoqda. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi moliya tizimi, davlat boshqaruvi hamda iqtisodiy jarayonlarni tashkil etishda yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Xususan, raqamli axborot tizimlarining joriy etilishi moliyaviy xizmatlarning qulayligi va ochiqligini oshirish bilan birga fuqarolarning moliyaviy bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga ham xizmat qilmoqda.<sup>190</sup>

Hozirgi sharoitda aholining moliyaviy savodxonligini oshirish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Fuqarolarning moliyaviy bilim darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, ular shaxsiy mablag'larini boshqarish, moliyaviy xizmatlardan samarali foydalanish hamda iqtisodiy qarorlarni ongli ravishda qabul qilish imkoniyatiga ega bo'ladi.<sup>191</sup> Shu bilan birga, moliyaviy savodxonlikning yetarli darajada shakllanmaganligi ayrim holatlarda moliyaviy xatolarga, noto'g'ri qarorlar qabul qilinishiga hamda iqtisodiy resurslardan samarasiz foydalanishga olib kelishi mumkin.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaviy savodxonlikni oshirishda turli raqamli platformalar, elektron xizmatlar hamda ochiq ma'lumotlar tizimlari muhim ahamiyat kasb etadi. Davlat byudjeti va soliq tizimiga oid axborotlarning ochiq va shaffof taqdim etilishi fuqarolarning davlat moliyasiga bo'lgan ishonchini oshirish, jamoatchilik nazoratini kuchaytirish hamda iqtisodiy jarayonlarning samaradorligini ta'minlashga

---

<sup>190</sup> Xudoyberdiyev A. Raqamli moliya xizmatlarining rivojlanishi va uning iqtisodiyotga ta'siri // *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar*. – 2021. – №5. – B. 112–118.

<sup>191</sup> Abdullayeva M., Karimov B. Talabalarning moliyaviy savodxonligi va raqamli iqtisodiyotdagi ishtiroki: O'zbekiston misolida // *Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va telekommunikatsiyalar* (Infocom jurnali). – 2022. – №3. – B. 45–52.

xizmat qiladi.<sup>192</sup> Shu sababli raqamli axborot tizimlaridan samarali foydalanish orqali aholining moliyaviy savodxonligini oshirish hamda byudjet-soliq tizimi shaffofligini ta'minlash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Mazkur maqolada aholining moliyaviy savodxonligini oshirish hamda byudjet-soliq tizimi shaffofligini ta'minlashda raqamli axborot tizimlarining o'rni va ahamiyatini o'rganish maqsadida bir qator ilmiy tadqiqot usullaridan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida nazariy va amaliy yondashuvlar uyg'un holda qo'llanildi. Avvalo, moliyaviy savodxonlik, raqamli iqtisodiyot hamda byudjet-soliq tizimining shaffofligi bilan bog'liq ilmiy adabiyotlar va normativ-huquqiy hujjatlar tahlil qilindi. Ushbu jarayonda ilmiy tahlil va sintez usullaridan foydalanilib, mavjud ilmiy qarashlar va nazariy yondashuvlar umumlashtirildi.

Shuningdek, raqamli axborot tizimlarining moliyaviy jarayonlardagi o'rni va ahamiyatini aniqlash maqsadida qiyosiy tahlil usuli qo'llanildi. Bu orqali raqamli texnologiyalarning moliyaviy xizmatlar, byudjet jarayonlari hamda soliq tizimi faoliyatidagi ahamiyati o'rganildi.

Tadqiqot davomida tizimli yondashuv usuli ham qo'llanilib, moliyaviy savodxonlikni oshirish jarayonida raqamli infratuzilma, elektron xizmatlar hamda ochiq ma'lumotlar tizimining o'zaro bog'liqligi tahlil qilindi. Shuningdek, umumlashtirish va mantiqiy xulosa chiqarish usullari asosida aholining moliyaviy savodxonligini oshirish hamda byudjet-soliq tizimi shaffofligini ta'minlash bo'yicha tegishli taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaviy xizmatlar ko'rsatish tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng joriy etilishi fuqarolarning moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirmoqda. Ayniqsa, mobil banking, elektron to'lov tizimlari va turli raqamli platformalarning rivojlanishi moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirish jarayonini soddalashtirib, ularning tezkorligi hamda qulayligini oshirdi. Natijada aholining raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanish ko'rsatkichlarida barqaror o'sish tendensiyasi kuzatilmoqda.

Raqamli infratuzilmaning rivojlanishi byudjet-soliq tizimi faoliyatining shaffofligini ta'minlashda ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Elektron soliq tizimlari, onlayn hisobot platformalari va ochiq ma'lumotlar bazalarining joriy etilishi davlat byudjeti daromadlari va xarajatlari to'g'risidagi ma'lumotlarning ochiqligini oshirmoqda. Natijada fuqarolarning davlat moliyasiga bo'lgan ishonchi ortib, jamoatchilik nazoratini kuchaytirish imkoniyatlari kengaymoqda.

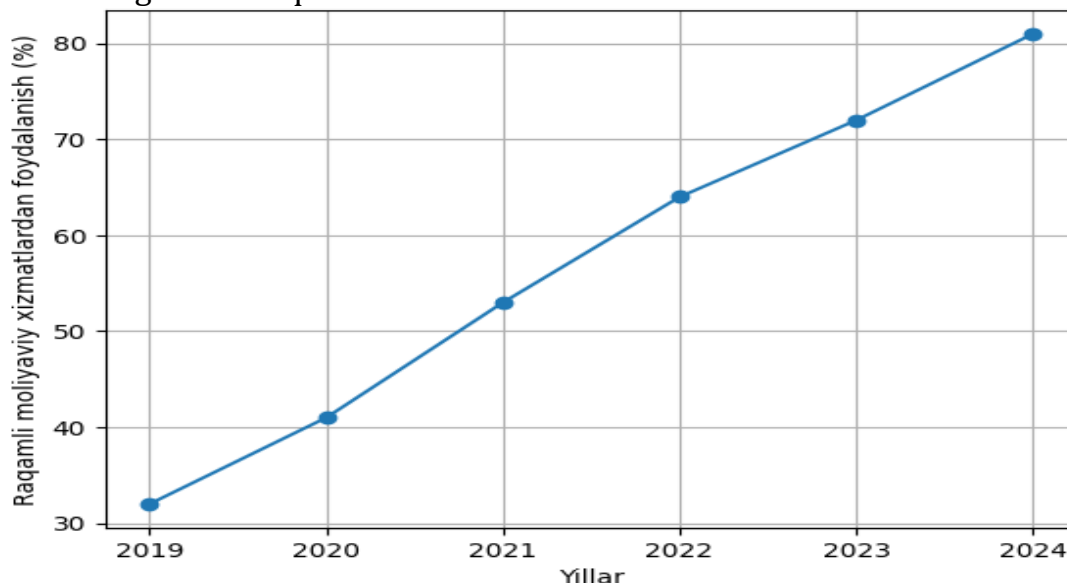
Quyidagi 1-rasmda keltirilgan ma'lumotlarga ko'ra, 2019–2024-yillar davomida aholining raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanish darajasi izchil oshib borgan. Xususan, 2019-yilda ushbu ko'rsatkich taxminan 32 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2024-yilga kelib u 80 foizdan ortiq darajaga yetgani kuzatiladi. Bu esa raqamli texnologiyalar va elektron to'lov tizimlarining iqtisodiy hayotga keng kirib borayotganini hamda fuqarolar tomonidan faol qo'llanilayotganini ko'rsatadi.

Quyidagi tahlillar asosida shuni ta'kidlash mumkinki, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish hamda moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan tizimli chora-tadbirlarni amalga oshirish byudjet-soliq tizimi samaradorligi va shaffofligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, aholining moliyaviy bilimlarini oshirish

---

<sup>192</sup> **Yusupov Sh.** Foyda solig'i tushumi va uning O'zbekiston soliq-budjet tizimidagi ahamiyati // *Journal of Economics and Finance Research*. – 2023. – №2. – B. 67–74.

hamda ochiq ma'lumotlar tizimini rivojlantirish iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.



**1-rasm. Aholining raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanish dinamikasi (2019–2024-yillar).**

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi moliya tizimi faoliyatida yangi imkoniyatlarni yaratib, moliyaviy xizmatlardan foydalanish jarayonini yanada qulay va samarali qilishga xizmat qilmoqda. Raqamli axborot tizimlarining joriy etilishi fuqarolarning moliyaviy xizmatlarga kirish imkoniyatlarini kengaytirish bilan birga, ularning moliyaviy bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanish ko'rsatkichlarining oshishi aholining moliyaviy savodxonligi darajasi bilan chambarchas bog'liqdir. Moliyaviy savodxonlik darajasining oshishi fuqarolarning moliyaviy qarorlarni ongli ravishda qabul qilishiga hamda moliyaviy xizmatlardan samarali foydalanishiga imkon yaratadi.

Shuningdek, byudjet-soliq tizimida raqamli texnologiyalarni qo'llash davlat moliya tizimi faoliyatining ochiqligi va shaffofligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli raqamli infratuzilmani rivojlantirish, moliyaviy savodxonlikni oshirish hamda ochiq ma'lumotlar tizimini takomillashtirish iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

#### ***Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:***

- 1. Xudoyberdiyev A. Raqamli moliya xizmatlarining rivojlanishi va uning iqtisodiyotga ta'siri // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. – 2021. – №5.*
- 2. Abdullayeva M., Karimov B. Talabalarning moliyaviy savodxonligi va raqamli iqtisodiyotdagi ishtiroki: O'zbekiston misolida // Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va telekommunikatsiyalar (Infocom). – 2022. – №3.*
- 3. Yusupov Sh. Foyda solig'i tushumi va uning O'zbekiston soliq-budjet tizimidagi ahamiyati // Journal of Economics and Finance Research. – 2023. – №2.*